

Kapya hi hadêᶇ avômalô **Hiblu** **Abô môᶇ**

Ôpatu ba hatu kapya êntêk miᶇ hatu anêᶇ athêᶇ ami. Ma hadêᶇ 200 AD ma avômalô ᶇaᶇ iniᶇ avaka te anêᶇ athêᶇ nena Teetulian hatu nena Banabas hatu kapya êntêk. Ma lêk doho enaᶇ nena Apolo hatu ma doho enaᶇ nena Silas hatu. Ma thêlô lôkthô enaᶇ nena ôpatu ba hatu kapya êntêk ma hatu hasopa Wapômbêᶇ anêᶇ lahaviᶇ.

Ôpatu ba hatu ma anyô Israeᶇ te atu ba hêvhaviᶇ Yisu. Hatu hadêᶇ avômalô Israeᶇ takatu ba êvhaviᶇ Yisu. Kapya êntêk hik thô nena Yisu ma bêᶇ ek Israeᶇ iniᶇ plopet lôk aᶇela ma Mose lôk ᶇê êbôk da. Ma hik thô haviᶇ nena Yisu ma anyô malêvôᶇ ek Wapômbêᶇ lôk alalô ma anêᶇ athêᶇ ma bêᶇ ek Alon anêᶇ lôk Israeᶇ iniᶇ ᶇê êbôk da sapêᶇ. Lôk hanaᶇ ek ᶇê bôk êvhaviᶇ nimiᶇ lôklokwaᶇ ma miᶇ nendeni nesopa Israeᶇ iniᶇ kobom bô ami. Yakô vovaᶇ êpôm i êtôm sêbôk ba hapôm avômalô Israeᶇ halôk loᶇ thiliv.

Hatu kapya êntêk hadêᶇ 68 AD la.

Wapômbêᶇ Nakaduᶇ hamôᶇ ek aᶇela

¹ Sêbôk bôlada ma Wapômbêᶇ hanaᶇ abô hadêᶇ alalôaniᶇ bumalô lôbôlôᶇ hathak lavôᶇiᶇ loma-loma hale plopet venᶇibôlêk.

2 *Ma lêk êntêk ma pik lo leŋ anêŋ daŋ lêk habobo ba yani hawa Nakaduŋ abôlêk ba hanaŋ abô hadêŋ alalô. Wapômbêŋ habi baŋ hayô hêk yani ma hêv nômkama sapêŋ lôk hapesaŋ nômkama sapêŋ hathak yani iyom.

3 *Yani hik Lambô anêŋ deda lôkmaŋgiŋ thô ma alalô ayê yani hatôm ayê Lambô da. Ma yani havatho avômalô lôk nômkama sapêŋ loŋ aleba ilumbak mavi hathak anêŋ abô anêŋ lôklokwaŋ. Yani havôkwiŋ alalôaniŋ lelaik lôkthô vê ma halôk hamô Wapômbêŋ Lôkmaŋgiŋ anêŋ baŋ vianôŋ hamô malak leŋ.

4 *Aêŋ ba yani hamô vuliŋ ek aŋela ma athêŋ atu ba êv hadêŋ yani ma bêŋ aêŋ iyom.

5 *Ma abô atu ba Anyô Bêŋ bôk hanaŋ hadêŋ Yisu ma miŋ hanaŋ hadêŋ aŋela te ami. Mi. Hanaŋ hadêŋ Yisu iyom nena,

“O ma yenaŋ okna,
ma lêk êntêk ma yahabitak lemambô.” *Kapya
Yeŋ 2:7*

Lôk hanaŋ nena,
“Ya anêm lemambô,
ma o ma yenaŋ okna.” *2 Samuel 7:14*

6 *Ma Wapômbêŋ hêv namalô bôp halôk ba halêm pik ma hanaŋ abô bute haviŋ nena,
“Wapômbêŋ anêŋ aŋela lôkthô nêniêm yeŋ êndêŋ
yani.” *Lo 32:43*

7 Ma hanaŋ hathak aŋela nena,
“Anyô Bêŋ hapesaŋ anêŋ aŋela hatôm lovak

* 1:2: Jon 1:3 * 1:3: Jon 14:9; Kol 1:20; Hib 8:1 * 1:4: Plp 2:9

* 1:5: 1Sto 17:13; Ap 13:33 * 1:6: Lom 8:29

ma anêḡ ḡê ku takêḡ ma hatôm atum daha-
lan.” *Kapya Yeḡ*

104:4

⁸ Ma doḡtom hanaḡ hathak Nakaduḡ nena,
“Wapômbêḡ, oda tem ômô anêm loḡ lôkliḡyak wak
nômbêḡ intu sapêḡ,
ma tem oyabinḡ avômalô esak kobom thêthôḡ
iyom.

⁹ Lemhaviḡ auk thêthôḡ ma hôpôlik ek auk lokbaḡ.
Ba intu Wapômbêḡ anêm Anyô Bêḡ halam o
ba haḡgasô anêḡ nôḡ lêḡlêḡ hayô hamô o ek
onja athêḡ bêḡ ek indum lemmavi.

Ma aḡela lôk avômalô miḡ êmôḡ ek o ami.”

Kapya Yeḡ 45:6-7

¹⁰ Ma abô yaḡ hanaḡ nena,
“Sêbôk ba môḡ anôḡ ma O Anyô Bêḡ da holav pik
anêḡ landiḡ,
ma lenḡlêvôḡ ma oda anêm ku hopesaḡ hathak
bahem.

¹¹ Lôkthô tem ititip êtôm sôp ba mi.

Ma o iyom intu tem ômô thêthô.

¹² Tem unduḡunduḡ pik êtôm kwêv daim,
ma tem ômbi sôp bô atu thô ma nuḡgwik luk-
muk.

Ma oda tem ômô aêḡ,
ma anêm sondabêḡ anêḡ daḡ ma mi.” *Kapya
Yeḡ 102:25-27*

¹³ Ma Wapômbêḡ bôk hanaḡ hadêḡ Nakaduḡ nena,
“Ômô yabaheḡ vianôḡ endeba yatak ḡê takatu ba
ik vovak hadêḡ o nêḡmô vemkapô vibiḡ am.”

Kapya Yeḡ 110:1

Ma miḡ bôk hanaḡ abô êḡ hadêḡ aḡela te ami ma
mi.

14 *Aņela ma êtôm ņgôk yôhôm ek nindum Wapômbêņ anêņ ku ek nênem ñê takatu ba tem neja bulubiņ sa.

2

Nodaņô katô ba nosopa!

1 Aêņ ba alalô nadaņô nôm takatu ba bôk alaņô yôv ek miņ natôm yeņ atu ba lovak hayuv vômê ami.

2 *Ma abô takatu ba hale anêņ aņela veņiņbôlêk ba enaņ intu bôk hik anôņ yôv. Sêbôk ma avômalo miņ elañô abô êņ ami ba leņôndôņ kôtôņ ba bôk ewa iniņ vuli kambom êņ yôv.

3 *Ma lêk Anyô Bêņ da halôk ba halêm pik ba hanaņ bêņ nena tem alalô naja bulubiņ. Ma avômalo bôk elañô ba esopa ma alalô ayê nena abô avanôņ. Aêņ ba anyô te havôliņ dôm hadêņ alalôaniņ bulubiņ bêņ atu ma ôpêņ miņ hatôm êsôv êņjêk vovaņ êņ ami ma mi.

4 *Ma Wapômbêņ da hadum lavôņiņ lo nômbithi ma ku lôkmaņiņ lomaloma. Ma hêv Lovak Matherņ ek injik nôm mavi lomaloma sam êndêņ avômalo hatôm Anyô Bêņ anêņ lahaviņ ek injik thô nena abô avanôņ.

Yisu hatôm alalô ñê pik

5 Yêlô anaņ hathak pik lukmuk atu ba tem êlêm. Ma Wapômbêņ miņ hatak aņela ek neyabiņ pik lukmuk êņ ami.

6 Bôk hanaņ hêk kapy nena,

* 1:14: Sng 34:7; 91:11 * 2:2: Gal 3:19 * 2:3: Hib 10:29; 12:25

* 2:4: Mak 16:20; 1Ko 12:4,11

“Yêlô avômalô pik ma nôm oyan.

Ma donjom O Wapômbêñ ma hothak lemhabi
yêlô
lôk lemhabiñ ba hoyabiñ anyô anêñ nakaduñ
mavi.

⁷ Ma hotak yani hamô añela vibiñ vauna,
ma hopesañ yani hatôm anyô bêñ ba hôêv
athêñ bêñ lôk deda lôkmañgiñ hadêñ yani,
⁸ ma hotak nômkama lôkthô hamô yani vakapô
vibiñ.” *Kapya Yeñ 8:4-6*

Wapômbêñ hatak nômkama lôkthô hamô yani
vakapô vibiñ. Ba nômlate miñ hamô vuliñ ek yani
ami. Ma donjom miñ hayabiñ nômkama sapêñ ami
denañ.

⁹* Ma hadum ba Yisu intu yaôna lôk ek añela vauna
ek Wapômbêñ nêma anêñ wapôm êndêñ alalô esak
yani anêñ ñama. Yani hawa vovañ ba hama ek nêma
avômalô lôkthô sa. Ma lêk hawa athêñ bêñ lôk deda
lôkmañgiñ.

¹⁰ Ma Wapômbêñ hapesañ nômkama lôkthô ba
hêv lôkmala hadêñ sapêñ. Yani hadum anêñ ku
thêthôn ba Yisu habitak anyô vovak laik môñ anôn
ek enja vovañ ek nêma avômalô lôkthô bulubiñ ek
endom avômalô ba ini ek neja lôkmala lôkmañgiñ.
Aêñ ba Yisu anêñ ku êñ bôk hayô unlôv yôv.

¹¹* Ba intu Yisu atu ba hadum ba avômalô ibitak
mathen ma yani lôk avômalô takêñ lêk ibitak ôdôn
donjom. Aêñ ba yani miñ mama ek endam i nena
iviyañ lo livi ami

¹² ma hanañ nena,

* **2:9:** Plp 2:8-9 * **2:11:** Mat 25:40

“Tem yandam anêm athêḅ ḅndêḅ yenaḅ aiyaḅ
thêlô,
ma tem yambô anêm athêḅ êmô avômalô
êvhaviḅ malêvôḅ.” *Kapya Yeḅ 22:22*

¹³ Ma abô yaḅ hanaḅ nena,
“Tem yanêmiḅiḅ Wapômbêḅ.” *Aisaia 8:17*
Ma abô te hanaḅ nena,
“Yêlô lôk avômena takatu ba Wapômbêḅ bôk hêv
yôv hadêḅ ya êntêk.” *Aisaia 8:18*

¹⁴⁻¹⁵ *Avômena takêḅ ma iniḅ leḅviḅkupik lôk tha-
laleḅ hamô. Ba thêlô êkô ek nema ba êmô hatôm
ḅê ekak veḅiḅ lo baheniḅ lusu wak nômbêḅ intu
sapêḅ. Aêḅ ba Yisu êntêk habitak hatôm thêlôda
ek ema ek imbuliḅ Sadaḅ, ôpatu ba havalon ḅama
anêḅ lôklokwaḅ lôk epole yak êḅ vê êḅjêk avômalô.

¹⁶ Ma miḅ hêv aḅela sa ami. Mi. Hêv Ablaham
anêḅ limi sa.

¹⁷ Ba intu Wapômbêḅ hapesaḅ Yisu êntêk êḅ
hatôm iviyaḅ anôḅ ek imbitak êtôm avômalô iniḅ
anyô bêḅ habôk da. Yani lahiki ba havalon anêḅ ku
lon ek indum Wapômbêḅ anêḅ ku ek nêḅ avômalô
iniḅ kambom vê.

¹⁸ Ma Sadaḅ êḅ bôk halôk yani la ba hawa vovaḅ.
Aêḅ ba tem nêḅ avômalô takatu ba Sadaḅ halôk
leḅiḅ sa aêḅ iyom.

3

Yisu ma bêḅ ek Mose

¹ *Aêḅ ba aiyaḅ thêlô, môlô ma avômalô takatu
ba Wapômbêḅ bôk halam yôv ek nômô imbiḅ yani

* **2:14-15:** 1Jon 3:8; ALK 12:10 * **3:1:** Hib 4:14; 7:26

êmô malak leŋ ba intu môlô ma mathen. Ma môlô lemimimbi Yisu atu ba Wapômbênê hêv hatôm alalôaniŋ aposel lôk anyô bên habôk da, ôpatu ba alalô anan inin êvhaviŋ bên hathak.

²*Yani ma anyô ku anôn ba hadum ku takatu ba êv hadên yani ek indum êtôm atu ba Mose bôk hadum ku hathak Wapômbênê anên avômalô.

³⁻⁴Unyak atu ba anyô halav. Ma anyô ma bên ek unyak ên. Ma Wapômbênê da hapesan nômkama sapên. Aên ba Wapômbênê ma bên ek nômkama sapên. Ma Yisu êntêk intu bên ek Mose aên iyom.

⁵*Mose thai lôk Yisu ma nê ku anôn. Ma Mose ma hatôm anyô ku ba hayabiŋ Wapômbênê anên avômalô ba hanaŋ anên abô atu ba tem imbitak embenŋ yam.

⁶Ma donjom Yisu êntêk intu nakaduŋ ba hayabiŋ Wapômbênê anên avômalô hatôm unyak alaŋ. Aên ba alalô nabalon inin aêvhaviŋ lon lôklokwaŋ. Ma alalô namiŋ êtôm anyô nê ba nanêm maleŋin, ên ma tem nambitak êtôm Wapômbênê anên avômalô.

Abô lôklokwaŋ hathak nê takatu ba miŋ êvhaviŋ ami

⁷*Ba intu Lovak Mathen hanaŋ,
“Lêk êntêk holaŋô Wapômbênê abôlêk,

⁸*ma miŋ ôpôlik êtôm
sêbôk ba libumi êmô lon thiliv ba êvôlinŋ dômiŋ ek
yani
ma elaŋ mathalalenŋ

* **3:2:** Nam 12:7; Hib 3:5 * **3:5:** Hib 3:2; Nam 12:7; Lo 18:15-19

* **3:7:** Sng 95:7-11 * **3:8:** Kis 17:7; Nam 20:2-5

- 9 lôk ethañ yani aleba hanañ nena,
 ‘Sondabêñ 40 ma bôk yahadum ku lomaloma
 ba thêlô êyê yôv.
- 10 Ba intu yalenmaniñ hathak thêlô ñê bôlôn yan
 sêbôk atu.
 Ba yahanañ, “Thêlô kapôlôn hi mayaliv wak
 nômbêñ intu sapêñ
 ba miñ eyala yenañ loñôndê ami.”
- 11 *Êñ ma yalenmaniñ ba yahavak balabuñ nena,
 “Thêlô miñ hatôm nimbitak nêyô yenañ
 bamtu ami.” ’ ’ *Kapya Yey 95:7-11*
- 12 Aiyan thêlô, ôñgô katô. Môlô miñ nobalon
 kambom loñ ba notak unim ôêvhaviñ ba nômbôlin
 dômim êndêñ Wapômbêñ lôkmala ami.
- 13 Lovak Mathen bôk hanañ yôv nena “lêk
 êntêk”. Ma lêk êntêk ma lêk êntêk êñ ba wak êñ miñ
 bôk hale ba hi ami denañ. Ba intu môlô nôsôam ba
 noya wak nômbêñ intu ek kambom miñ esau môlô
 ek lemimôndôn kôtôn ami.
- 14 Ma alalô nabalon alalôaniñ aêvhaviñ môñ loñ
 endeba pik lo leñ anêñ dan, êñ ma tem injik thô
 nena alalô abitak Kilisi anêñ avômalô.
- 15 *Lêk yahanañ Lovak Mathen anêñ abô atu,
 “Lêk êntêk holañô Wapômbêñ abôlêk,
 ma miñ ôpôlik êtôm sêbôk ba libumi êvôlin
 dômiñ ek yani ami.” *Kapya Yey 95:7-8*
- 16 *Nê alêla takatu ba bôk elañô ba êvôlin dômiñ?
 Nê takatu ba Mose hawa i vê hêk Ijip!

* **3:11:** Nam 14:21-23 * **3:15:** Hib 3:7-8 * **3:16:** Nam 14:1-35

17 *Nê alêla takatu ba Wapômbêḡ lamaniḡ ek i hatôm sondabêḡ 40? Nê takatu ba idum kambom ba iniḡ kupik hêv yak hêk loḡ thiliv!

18 Nê alêla takatu ba Wapômbêḡ havak balabuḡ ek thêlô miḡ nimbitak nêyô anêḡ bamtu ami? Nê takatu ba miḡ elanô abô ami!

19 Ba intu alalô ayê nena ḡê takêḡ ma thêlôninḡ êvhaviḡ mi. Êḡ ma miḡ hatôm nêyô Wapômbêḡ anêḡ bamtu ami.

4

Wapômbêḡ anêḡ bamtu

1 Wapômbêḡ bôk habutiḡ abô ek avômalô nimbitak nêyô anêḡ bamtu kapô ba ini. Ma miḡ bôk hapole vê ami. Aêḡ ba alalô nayabiḡ i ek Wapômbêḡ miḡ êḡjê nena alalô te intu hamiḡ yaiḡ ami.

2 Ma avômalô doho bôk enaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi hadêḡ alalô hatôm atu ba bôk enaḡ hadêḡ avômalô bôsêbôk. Ma doḡtom thêlô miḡ êvhaviḡ ami. Ba intu abô takatu ba thêlô elanô ma miḡ hêv thêlô sa ami.

3-4 *Wapômbêḡ hapesaḡ pik lo leḡ aleba anêḡ daḡ ma hawa lovak aleba lêk êntêk. Ma hêk Wapômbêḡ anêḡ kapya bute ma hanaḡ hathak wak te bahenḡvi ba lahavuju nena,

“Wak te bahenḡvi ba lahavuju êḡ ma Wapômbêḡ hawa lovak hathak anêḡ ku takatu ba hadum.”

Môḡ Anôḡ 2:2

Ba alalô takatu ba aêvhaviḡ lêk ayô bamtu êḡ haviḡ hatôm Wapômbêḡ bôk hanaḡ yôv nena,

* 3:17: 1Ko 10:10 * 4:3-4: Hib 3:11

“Yalenmanin ba yahavak balabun nena,
 “Thêlô min hatôm nimbitak nêyô yenaŋ bamtu
 ami.”” *Kapya Yeŋ 95:11*

5 *Avanôn! Wapômbên bôk hanaŋ abô atu yôv
 nena,
 “Thêlô min hatôm nimbitak nêyô yenaŋ bamtu
 ami.”

6 Avômalô takên bôk elanô Abô Mavi ma donjom
 min esopa ami. Ba intu min bôk ibitak êyô bamtu
 êŋ ami. Ma donjom avômalô doho tem nimbitak
 nêyô lon lovak êŋ.

7 Aên ba Wapômbên hatak wak yaŋ ba ha-
 lam nena “Lêk êntêk”. Josua bôk hama bô ma
 Wapômbên hêv abô hadên Devit ba hanaŋ,
 “Lêk Êntêk holaŋô Wapômbên abôlêk,
 ma min ôpôlik ami.” *Kapya Yeŋ 95:7-8*

8 *Josua min bôk hêv lovak hadên avômalô takên
 ami ba intu Wapômbên hanaŋ hathak wak yaŋ ek
 nêv lovak êndên alalô.

9 Aên ba sonda leninmavi lêk hayô yôv ek
 Wapômbên anên avômalô nêv anên bamtu.

10 *Ma opalê atu ba habitak hayô Wapômbên
 anên bamtu êŋ ma yani hawa lovak hathak anên
 ku hatôm atu ba Wapômbên hadum aên iyom.

11 Aên ba alalô mathalalen ek nambitak nayô
 bamtu êŋ ek min anyôla esopa limi inin venin gwam
 lenjônônônôtôn ba nêvêm yak ami.

12 *Wapômbên anên abô ma lôkmala ba lôklokwan
 bomaŋ. Ba anên ma, ma ma bomaŋ hamôn ek
 bin vovak atu ba ma hêk luvi ek edabên dahô lôk

* 4:5: Sng 95:11 * 4:8: Lo 31:7; Jos 22:4 * 4:10: Hib 4:4

* 4:12: Ep 6:17; ALK 1:16; 19:13-15

lôkmala ma lokwanj lôk tabilôk kisi. Ma hatitin anêm auk lôk kapôlôm ba hayala katô anôj.

¹³ Nômplate hamô pik êntêk êj miñ hatôm imbuñ i ênjêk Wapômbêj ma ami. Nôm takatu ba havuñ i, lôkthô tem nimbitak yaiñ ba nimiñ oyañ ek nindum abô esak yani.

Yisu ma anyô bêj habôk da

¹⁴ *Alalôaniñ anyô bêj habôk da bôk hathak ba hi malak leñ. Yani êj intu Yisu, Wapômbêj anêj namalô. Ba intu êvhavinj atu ba alalô anañ bêj ma nabalonj lonj lôklokwanj.

¹⁵ Alalôaniñ anyô bêj habôk da bôk êlôk la lôbôlôj ek indum kambom lomaloma hatôm êntêk ba alalô. Yani ma kambom mi. Ma donjom lahiki hathak alalôaniñ kambom.

¹⁶ *Ba intu alalô ana bidonj ek Wapômbêj ma miñ nakô ami. Ma awa malaiñ ma tem nêm kapô ek alalô ba napôm wapôm atu ba hêv ek nêm alalô sa.

5

¹ Sêbôk aleba lêk ma Wapômbêj da hathak ham anyô pik te ek imbitak anyô bêj habôk da. Hatak yani ek imiñ malêvôj ek avômalô pik lôk Wapômbêj. Ba intu habôk avômalô iniñ da êv leñimavi hadêj Wapômbêj lôk da êv iniñ kambom vê.

² Thêlô ma nê pik ba eyala nena alalô sapêj ma hatôm donjom iyom ba vau hakalabu alalô siñ. Aêj ba intu thêlô leñihiki hathak alalô atu ba auk mi lôk averj mayaliv.

* **4:14:** Hib 3:1; 10:23 * **4:16:** Hib 10:19

3 *Yanida ma anyô hadum kambom hatôm alalô sapêḡ. Ba intu yani hathak habôk da ek yanida anêḡ kambom lôk habôk da hathak avômalô lôkthô iniḡ kambom.

4 *Ma anyô te miḡ hawa ku lôk athêḡ êḡ hatôm yanida anêḡ lahaviḡ ami. Mi. Wapômbêḡ da endam êtôm atu ba halam Alon am.

5 Ma Kilisi aêḡ iyom. Yani miḡ hawa athêḡ anyô bêḡ habôk da hathak yanida anêḡ lahaviḡ ami. Mi. Wapômbêḡ hanaḡ hadêḡ yani nena,

“O ma yenaḡ okna,
lêk êntêk ma yahabitak lemambô.” *Kapya Yeḡ 2:7*

6 *Ma hanaḡ hêk buyaḡ aêntêk,
“O ma anyô ômbôk da êtôm wak nômbeḡ intu sapêḡ êtôm Melkisedek.” *Kapya Yeḡ 110:4*

7 *Yisu hamô pik ma hateḡ mek hadêḡ Wapômbêḡ atu ba hatôm enja yani vê ênjêk ḡama ba hanaḡ hik ôpêḡ liḡ lôklala lôk mathôk bêḡ. Yani hamô Wapômbêḡ vibinḡ ba intu halanô anêḡ abô.

8 *Ondaḡô! Yani ma Wapômbêḡ nakaduḡ. Ma donḡtom hawa vovaḡ ek êndôḡ yani ek esopa lambô.

9 Ôpêḡ hadôḡ yani ba hadum anêḡ ku aleba hayô unḡlôv ba intu hadum ba avômalô takatu ba esopa yani ewa bulubiḡ.

10 Ma Wapômbêḡ halam yani ek imbitak êtôm anyô bêḡ habôk da êtôm Melkisedek.

Miḡ notak unim ôêvhaviḡ ami

* 5:3: Wkp 9:7; 16:6 * 5:4: Kis 28:1 * 5:6: Hib 6:20; 7:1 * 5:7: Mat 26:36-46 * 5:8: Plp 2:6-8

11 Abô bêḡ anôḡ hêk ek nananḡ. Ma donḡtom môlô lêk vau ba unim auk ma thôḡôthôḡ. Aêḡ ba malainḡ ek nananḡ abô êḡ anêḡ ôdôḡ bêḡ.

12 *Môlô bôk oyalôv yôv ma donḡtom miḡ ubitak kédôḡwaga ami denanḡ! Ba anyô yanḡ êlêm ek êndôḡ môlô esak loḡbô êtôm ḡê daluk esak Wapômbêḡ anêḡ abô. Môlô unum sum denanḡ ba miḡ hatôm onḡwanḡ nôḡm atu ba thektheḡ ami.

13 Ôpatu ba hanum sum denanḡ, ôpêḡ hatôm amena ba hathôḡ ḡôm thêthôḡ palinḡ.

14 Ma donḡtom nôḡm thektheḡ êḡ ma avômalô bêḡ ininḡ nôḡm. Wak nôḡmbêḡ intu ma thêlôda nêndôḡ i ek neyala mavi lo kambom.

6

1-2 Abô takêntêk hathak nêḡnêḡmimbiḡ ma avômena ininḡ auk ba môlô bôk oyala auk takêḡ yôv. Yahananḡ hathak nede kapôlôḡinḡ liliḡ ek nôḡm takatu ba injik alalô vônô, nisik ḡanḡ, lôk netak baheḡ êyô êḡjêk avômalô, ma ḡê ḡama tem nimbiyô lôk waklavôḡ nedaḡô abô. Alalô natak auk avômena takêntêk ma naja avômalô bêḡ ininḡ auk.

3 Ma Wapômbêḡ hêv alalô sa ek nambitak avômalô bêḡ, êḡ ma tem nambitak aêḡ.

4-6 *Ba ḡê takatu ba bôk êyê deda lôk eyanḡ nôḡm mavi anêḡ malak leḡ ma ewa Lovak Matheḡ lôk ewa Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi lôk lôklokwanḡ atu ba tem êlêm êndêḡ waklavôḡ êḡ, thêlô êḡ te hawa nôḡm takêḡ lôkthô vêḡm ma hatak anêḡ hêvhavinḡ. Alikakna! Ôpêḡ habulinḡ yanida ba haminḡ piklêvôḡ

* 5:12: 1Ko 3:1-3 * 6:4-6: Mat 10:22; 12:31; Hib 10:26-27; 1Jon 5:16

ma hanaŋ abôma hathak Yisu ek nijik yani vônô esak a esak loŋbô. Ba intu miŋ hatôm êmbôv yani ek ende kapô liliŋ esak loŋbô ami. Mi anôŋ!

⁷ Ma pik takatu ba ôthôm hik halôk anêŋ nô m lôk ya ma halumbak mavi ek nê takatu ba idum ku êŋ, pik êŋ tem enja Wapômbêŋ anêŋ mek mavi.

⁸ *Ma doŋtom pik atu ba kapaŋgik lôk sôkôsôk ibitak ma tem miŋ nê m avômalô sa ami. Ma pik êŋ ma Wapômbêŋ tem esaŋ ba embeŋ yam ma tem êmbôk esak atum.

⁹ Aiyaŋ thêlô, yêlô athaŋ môlô. Ma doŋtom yêlô ayala nena nô m mavi lomaloma tem êpôm môlô. Avanôŋ! Tem noja nô m yaŋ atu ba mavi anôŋ, êŋ ma bulubiŋ.

¹⁰ *Ma môlô bôk ôêv anêŋ avômalô matheŋ sa ba êntêk udum aêŋ ômô. Êŋ ma hik thô nena môlô lemimhaviŋ yani. Wapômbêŋ ma thêthôŋ ba tem miŋ lapaliŋ môlônim ku takêŋ ami.

¹¹ Ma yêlô leŋiŋhaviŋ môlô nundum ku lôklokwaŋ aêŋ endeba anêŋ daŋ ek lôkmala atu ba ôêv malemim êŋ ma tem noja.

¹² Miŋ nôŋgwêk vau ami. Malemkilik esak avômalô vi atu ba êvhaviŋ ba imiŋ lôklokwaŋ. Thêlô tem neja nômkama takatu ba Wapômbêŋ habutiŋ abô hathak.

Abô atu ba havak ma miŋ hatôm epole vê ami

¹³ Ma Wapômbêŋ halam anêŋ athêŋ ba habutiŋ abô haviŋ Ablaham. Athêŋ la miŋ bêŋ ek yani ami. Aêŋ ba intu havak abô hathak

¹⁴ ba hanaŋ,

* **6:8:** Stt 3:17-18; Mat 13:7,22 * **6:10:** Hib 10:32-34

“Avanôḡ! Tem yanêḡ mek mavi êndêḡ o ek anêḡ libumi nimbitak bêḡ anôḡ.” *Môḡ Anôḡ*
22:17

15 Ablaham hayabiḡ ba hamô maliḡyaô sawa daim vêḡ ka miḡ hapôm anêḡ abô atu ba habutiḡ anêḡ anôḡ.

16 Anyô te havak abô hathak anyô yaḡ atu ba anêḡ athêḡ bêḡ ek yani ma injik abô êḡ loḡ lôklokwaḡ. Ma miḡ anyôla imbulav nena abô êḡ ma abôyaḡ ami.

17 Wapômbêḡ bôk habutiḡ abô haviḡ anêḡ avômalô yôv. Ma lahaviḡ thêlô neyala katô nena tem miḡ injik anêḡ auk liliḡ ami. Ba intu havak abô ek injik abô êḡ anêḡ anôḡ thô.

18 *Ma bôk havak abô ba habutiḡ yôv ba tem miḡ enaḡ abôyaḡ ami. Ma nôḡ ju êḡ havatho alalô loḡ ba hik thô nena tem miḡ injik anêḡ auk liliḡ lôk epole abô êḡ vê ami ek alalô takatu ba alaḡviḡ hadêḡ yani ek naja bulubiḡ ma tem naja nôḡ takatu ba aêv maleniḡ hathak.

19 *Alalôaniḡ bulubiḡ êḡ hatôm yeḡ anêḡ aḡga ek alalô dahôlôḡ imiḡ lôklokwaḡ ba miḡ hatôm endowaliḡ ami. Ma bulubiḡ êḡ iyom intu habitak hayô loḡ matheniḡ atu ba sôp hamiḡ loḡ siḡ.

20 Yisu intu ba hamôḡ ek alalô ba habitak hayô unyak kapô êḡ ba hi ek nêḡ alalô sa. Yani lêk habitak hatôm anyô bêḡ habôk da wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ hatôm Melkisedek.

7

Melkisedek ma bêḡ ek ḡê Livai

* 6:18: Nam 23:19 * 6:19: Wkp 16:2-3

1 *Melkisedek êḡ ma Selem iniḡ kiḡ ma Wapômbêḡ Lôkmaḡḡiḡ anêḡ anyô habôk da. Ablaham hik vovak hadêḡ kiḡ doho ba hamô i lu ma havôhi. Ma Melkisedek hapôm ba hêv mek hadêḡ yani.

2 Ablaham hawa nômkama vovak ba habi sam hi ôdôḡ laumiḡ ba hêv ôdôḡ te hadêḡ yani. Yani anêḡ athêḡ anêḡ ôdôḡ nena “Anyô Thêthôḡ”. Anêḡ athêḡ yaḡ nena “Selem iniḡ Kiḡ” ba anêḡ ôdôḡ nena “Kiḡ Yôhôk”.

3 Yani anêḡ lambô lo talêbô mi ma miḡ ekatuḡ anêḡ limi ami. Miḡ eyala anêḡ waklavôḡ evathu lôk hama ami. Yani hatôm Wapômbêḡ nakaduḡ atu ba habôk da wak nômbêḡ intu sapêḡ.

4 Odaḡô! Melkisedek êḡ ma anyô lôk athêḡ bêḡ. Ablaham ma avômalô Israeḡ iniḡ lim, anyô lôk athêḡ bêḡ aêḡ iyom. Ma havak nômkama takatu ba hik vovak ba hawa vose hi ôdôḡ laumiḡ ba hêv ôdôḡ te hadêḡ Melkisedek.

5 *Ma abô balabuḡ hanaḡ nena avômalô Israeḡ nêḡnêḡ iniḡ nômkama takatu ba evak vose hi ôdôḡ laumiḡ ba nêḡnêḡ ôdôḡ te êndêḡ ḡê êbôk da. Nêḡ êbôk da takêḡ ma Livai anêḡ limi. Thêlô lôkthô ma avômalô Israeḡ ba ḡê lôk iviyaḡ. Thêlô ma Ablaham anêḡ limi.

6 Yani ma miḡ Livai anêḡ thalaleḡ te ami. Ma doḡtom hawa nômkama ôdôḡ laumiḡ takatu te ba hêv mek hadêḡ Ablaham atu ba Wapômbêḡ habutiḡ abô havinḡ yani.

7 Alalô lôkthô ayala nena anyô lôk athêḡ bêḡ hêv mek hadêḡ anyô lôk athêḡ yaô.

* 7:1: Stt 14:17-20 * 7:5: Nam 18:21

⁸ Nê ôdôn̄ ju atu ba ewa nômkama ôdôn̄ laumin̄ anên̄ ôdôn̄ te. Nê êbôk da takên̄ ma ôdôn̄ yan̄ êlêm anên̄ Livai anên̄ ba bôk ema. Ma yan̄ ma Melkisedek ba Wapômbên̄ anên̄ abô hanañ nena yani min̄ hama ami.

⁹⁻¹⁰ Auk yan̄ ma aêntêk. Yani hapôm Ablaham ma hayê nena Livai hamin̄ Ablaham kapô denañ. Ba intu Ablaham lo Livai êñ ewa nôm ôdôn̄ ali êñ ba êv hadên̄ yani. Aên̄ ba ôpatu ba hathak hawa nôm ôdôn̄ êñ, lêk yani hêv hadên̄ anyô yan̄.

Da lukmuk anên̄ lôklokwan̄ ma bêñ ek da bô

¹¹ Wapômbên̄ hêv abô balabuñ hadên̄ avômalo. Ma hanañ hadên̄ Livai anên̄ thalalen̄ nena thêlô nimbitak nê êbôk da. Ma don̄tom thêlô min̄ idum Wapômbên̄ anên̄ ku ba êyô anên̄ unjlov̄ ami. Aên̄ ba Wapômbên̄ hêv anyô habôk da lukmuk. Anyô lukmuk atu ba habôk da ma hatôm Melkisedek. Yani min̄ hatôm Alon lôk nê Livai ami.

¹² Ma ôpatu ba habôk da lukmuk ma yan̄da ek nê êbôk da vi. Ba intu abô balabuñ lukmuk habitak.

¹³ Abô balabuñ hanañ nena nê êbôk da takên̄ ibitak anên̄ ôdôn̄ te iyom inin̄ thalalen̄. Ma anyô habôk da lukmuk êntêk ma min̄ habitak anên̄ nê êbôk da bô takatu inin̄ thalalen̄ te ami. Mi. Ôpên̄ anên̄ thalalen̄ min̄ ethak idum ku êmô loñ êbôk da êñ ami.

¹⁴ *Alalô lôkthô ayala nena alalôaniñ Anyô Bêñ ma habitak anên̄ Juda anên̄ thalalen̄. Ma Mose bôk hanañ nena Livai anên̄ thalalen̄ ma tem nimbitak nê êbôk da ma Juda ma mi.

* **7:14:** Ais 11:1; Mat 2:6; ALK 5:5

15-17 *Avanôñ! Alalô ayê katô nena anyô êntêk êñ habôk da ma yañda. Wapômbêñ hanañ,
 “O ma anyô hôtôk da hatôm wak nômbêñ intu sapêñ hatôm Melkisedek.” *Kapya Yeñ 110:4*

Ôpêñ habôk da hatôm Melkisedek ma doñtom miñ habitak anêñ ñê êbôk da iniñ thalalenñ hatôm abô balabuñ hanañ ami. Mi. Anêñ lôklokwañ ma bêñ ba anyôla miñ hatôm imbuliñ yani ami. Aêñ ba ôpêñ ma anyô lukmuk ek habôk da.

18-19 *Abô balabuñ môñ ma anêñ lôklinyak mi ba miñ hatôm injik ku anêñ dañ siñ ami. Ba intu Wapômbêñ hêv abô balabuñ êñ vê. Ma hêv nôm mavi anôñ yañ ba hawa balabuñ bô êñ anêñ loñ. Ma alalô aêv maleñiñ hadêñ nôm lukmuk êñ ek ana bidonñ ek Wapômbêñ.

20 Ma Wapômbêñ hêv ku nêmbôk da hadêñ Livai anêñ thalalenñ. Ma doñtom havak abô hathak anyô yañ.

21 *Avanôñ! Wapômbêñ havak abô haviñ ôpêñ ek imbitak anyô habôk da ba hanañ,

“Anyô Bêñ bôt havak abô ma miñ hatôm injik anêñ auk liliñ ami,

‘O ma anyô hôtôk da wak nômbêñ intu sapêñ.’ ”
Kapya Yeñ 110:4

22 *Ba intu Yisu ma hatôm Wapômbêñ anêñ tabô lukmuk atu ba mavi anôñ ba hamôñ ek tabô bô.

23 Sêbôt ma ñê êbôk da ema ma yañ habitak hawa loñ ek indum ku ba intu ñê êbôk da bêñ anôñ.

* 7:15-17: Hib 5:6 * 7:18-19: Lom 3:30; 7:7-8; 8:3; Gal 3:21; Hib 10:1 * 7:21: Hib 5:6 * 7:22: Hib 8:6; 12:24

24-25 *Ma donɔtom Yisu hamô hatôm wak nômbênj intu sapênj ek enañ injik Wapômbênj lij ek nêm avômalô sa ba hik ku anênj dañ sinj. Aênj ba hêv bulubiñ hadênj avômalô takatu ba êvhaviñ yani ek ini êndênj Wapômbênj. Ma anênj ku êmbôk da intu anênj dañ mi.

26 Avanônj. Anyô bênj habôk da atu tem nêm alalô sa. Yani ma mathenj ma kambom lo lelaik mi ma hamô seka ek nê kambom lôk hamô vuliñ anônj ek nômkama nômbênj intu sapênj.

27 *Yisu hêv i hatôm da ek nêm kambom vê. Da êñ ma da lôkthô anênj dañ. Nê bênj êbôk da vi ma wak nômbênj intu ma êbôk da ek nêm thêlôda iniñ kambom vê vêm ka nêmbôk avômalô iniñ da nênem iniñ kambom vê embenj yam. Ma Yisu êñ ma miñ hatôm nê êbôk da takênj ami.

28 Abô balabuñ halam nê volonj ek nimbitak nê bênj êbôk da. Ma donɔtom abô atu ba havak havenj yam ma halam nakaduñ ba hadum ku êñ aleba hayô unlôv ek êmô êtôm wak nômbênj intu sapênj.

8

Yisu ma tabô lukmuk

1 Abô takatu ba lêk yêlô anañ yôv anênj ôdônj ma aêntêk. Alalôaniñ anyô bênj habôk da te hamô. Yani bôk hamô Wapômbênj Lôkmanjiñ anênj lonj yôv hamô banj vianônj anênj malak lenj.

2 Yani hadum ku hamô unyak mathenj, êñ ma malak yeñ anônj atu ba Anyô Bênj da halav ma miñ anyô elav ami.

* 7:24-25: Lom 8:34 * 7:27: Hib 5:3

³ Anyô bêḡ habôk da tomtom ma elam thêlô ek nêḡnêḡ da leḡḡmavi lôk da atu ba ik alim ba êbôk. Ba intu yani hadum aêḡ iyom.

⁴ Nê êbôk da êmô pik ma êbôk hatôm balabuḡ hanaḡ. Ma Yisu êntêk atu ba hamô pik ma habitak anêḡ ḡê ôdôḡ yaḡda ba intu miḡ hatôm indum ku êmbôk da êḡ ami.

⁵*Ma ḡê êbôk da takêḡ idum iniḡ ku êmô malak yeḡ. Ma unyak êḡ hik malak leḡ anêḡ dahô thô. Ba intu Mose halav malak yeḡ ma Anyô Bêḡ hanaḡ abô lôkḡḡyak hadêḡ yani nena, “Ondav katô. Ope-saḡ nômkama lôkthô êtôm dahô atu ba yahik thô hadêḡ o halôk dumlolê.”

⁶*Ma doḡtom hêv ku hadêḡ Yisu ek imbitak tabô lukmuk ba hamô vuliḡ ek ḡê êbôk da iniḡ ku. Ma havak tabô lukmuk êḡ ba anêḡ abô hamô vuliḡ ek tabô bô. Aêḡ ba tabô bô anêḡ lôklokwaḡ yaôna lôk ek tabô lukmuk ma Yisu êḡ anêḡ ku anêḡ lôklokwaḡ ma hamôḡ ek ḡê êbôk da iniḡ ku.

Tabô lukmuk ma bêḡ ek tabô bô

⁷ Abô tabô bô anêḡ kambom mi, êḡ ma tem Wapômbêḡ nêḡ tabô lukmuk ami.

⁸Ma Wapômbêḡ hapôm kambom hêk tabô bô ba intu hanaḡ,

“Anyô Bêḡ hanaḡ, ‘Wak te tem êlêḡ ek yambak tabô lukmuk imbiḡ avômalô Islael lo Juda.*”

⁹Sêbôk ma yahavak tabô haviḡ thêlôniḡ limi

* **8:5:** Kis 25:40; Kol 2:17; Hib 9:23 * **8:6:** Hib 7:22 * **8:8:** Islael lo Juda thai ma ôdôḡ te iyom. Ma doḡtom evak i vose hi ôdôḡ ju ba intu elam nena “Islael lo Juda”.

ma yahavalonj thêlô bahenij ba yahadadi
thêlô vê hêk Ijip.

Thêlô minj êwê yenanj abô tabô vibinj ami ba ya-
havôlinj yadôminj hadênj thêlô.

Aênj ba intu tabô lukmuk êntêk ma tem minj
êtôm tabô bô ami.

Ya Anyô Bênj yahananj aênj.

¹⁰ Wak ênj ma tem yambak tabô imbinj avômalô
Israel aêntêk.

Tem yato yenanj abô balabunj ênjêk thêlôninj auk
lôk yato ênjêk thêlô kapôlôninj.

Ma tem yambitak thêlôninj Wapômbênj
ma thêlô tem nimbitak yenanj avômalô.

Ya Anyô Bênj yahananj aênj.

¹¹⁻¹² Yahêv thêlôninj kambom vê
ma tem minj yalenjimbi thêlôninj kambom esak
lonj bô ami.

Aênj ba ku mi ek anyô yanj êndônj yanj mena iviyanj
la ba enanj, “Oyala Anyô Bênj”

ek malê nena lôkthô tem neyala ya, nê athênj mi lôk
nê athênj bênj.” *Jelemaia 31:31-34*

¹³ Wapômbênj halam abô tabô êntêk ênj nena
“lukmuk”. Aênj ba tabô bô lêk pulusikna ba mi.
Ma nôm atu ba lêk hayalôv ba hatak anênj lôklinyak,
nôm ênj tem nêm yak ba ni.

9

Malakyeņ atu ba hamô pik

¹*Tabô bô atu lôk anênj abô majanj hathak nênenem
yeņj lôk anênj unyak mathenj bôk hamô pik êntêk
yôv.

* **9:1:** Kis 25:23-26:30

² Ma elav malak yeŋ te. Anêŋ kapô môŋ ma êdô atum lam lôk balê polom mathenŋ hamô. Loŋ êŋ ma elam nena Loŋ Mathenŋ.

³ *Ma kapô yaŋ atu ba sôp hayaŋ kisi ma elam nena Loŋ Mathenŋ Anôŋ Biŋ.

⁴ *Ma kapô mathenŋ anôŋ êŋ ma alapa êmbôk kamunŋ ôv mavi lôk alapa evak tabô atu ba ik siŋ hathak gol êdô hamô loŋ êŋ. Ma alapa tabô êŋ anêŋ kapô ma êdô tase gol atu ba mana hamô kapô lôk Alon anêŋ kôm atu ba havuak ma valu abô tabô.

⁵ *Alapa anêŋ vôv ma aŋela ju imiŋ ba Wapômbêŋ anêŋ deda lôkmanŋiŋ habi hayô hêk i. Ma anêŋ ŋgabôm ma loŋ thalalenŋ hamô ek nê m avômalô iniŋ kambom vuli. Wakma lêk mi ba miŋ hatôm yanaŋ limamôk ami.

⁶ *Nôm kama sapêŋ lêk hapesaŋ i yôv, ma ŋê êbôk da ibitak êyô unyak kapô mathenŋ ek nindum iniŋ ku wak nômbêŋ intu sapêŋ.

⁷ *Ma Loŋ Mathenŋ Anôŋ Biŋ êŋ ma sonda bêŋ tomtom anêŋ wak te iyom ma anyô bêŋ habôk da hawa alim thalalenŋ ba hi hayô ma hêv da êŋ ek nê m avômalô takatu ba idum kambom ba leŋiŋpaliŋ lôk yanida anêŋ kambom vê. Ma thalalenŋ mi ma ku êŋ mi.

⁸ Ma Lovak Mathenŋ hadôŋ alalô nena kapô mathenŋ êŋ êntêk hamô denaŋ ba avômalô miŋ hatôm nimbitak nêyô Loŋ Mathenŋ Anôŋ Biŋ êŋ ba ini ami.

⁹ *Êntêk ma abô dahô ek êdôŋ avômalô bôlôŋ

* **9:3:** Kis 26:31-33 * **9:4:** Kis 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Nam

17:8-11; Lo 10:3-5 * **9:5:** Kis 25:18-22 * **9:6:** Nam 18:2-6

* **9:7:** Wkp 16:2-34 * **9:9:** Hib 10:1-2

êntêk. Nê êbôk da ethak êv da lôk nômkama lenjɨmavi. Ma da takêɨ miɨ hêv alalô thêvô hathak kambom takatu ba adum ami.

¹⁰ Da takêntêk ma nôm lenjɨɨkupik iyom, eyaɨ nôm mena inum ɨaɨ mena ithik i ek nê m lelaik vê. Ma doɨtom loɨôndê lukmuk tem êlêm ek êsô loɨôndê bô êɨ pôɨêɨ.

Kilisi anêɨ thalalenɨ hatôm da

¹¹ Ma doɨtom Kilisi halêm ba hadum anyô bêɨ habôk da anêɨ ku ba hadum nô mavi habitak. Yani habitak hayô malak yeɨ atu ba thêthôɨ anôɨ ba hamô vuliɨ ek malak yeɨ takatu ba hamô pik êntêk lôkthô. Unyak êɨ miɨ ɨê pik elav lôk miɨ nô m pik ami.

¹² Yani miɨ hawa bokmeme lôk bokmaɨkɨao nakaduɨ iniɨ thalalenɨ ba habitak hayô Loɨ Matherɨ Anôɨ Biɨ êɨ ami. Mi anôɨ. Yanida hawa anêɨ thalalenɨ ba habitak hayô Loɨ Matherɨ Anôɨ Biɨ êɨ bôlôɨ doɨtom iyom ek epole kambom takatu ba havalonɨ alalô loɨ vê ek miɨ embalonɨ alalô loɨ esak loɨbô wak nômbêɨ intu ami.

¹³ *Ma ewa bokmeme lôk bokmaɨkɨao malô iniɨ thalalenɨ ma bokmaɨkɨao tiɨ atu ba êbôk ba kabukla ma epaliv hayô hamô ɨê lôɨgôlôɨ ek nimbital mathenɨ ek nê mô mabuɨ anôɨ. Ma doɨtom nô m êɨ ma hapesaɨ avômalô lenjɨɨkupik iyom ek nê nê m yeɨ.

¹⁴ *Ma Kilisi anêɨ thalalenɨ ma hamôɨ ek alim iniɨ thalalenɨ ba hik ku êɨ anêɨ daɨ siɨ. Lovak Matherɨ atu ba hamô hatôm wak nômbêɨ intu

* **9:13:** Wkp 16:15-16; Nam 19:9,17-19; Hib 10:4

* **9:14:** 1Pi 1:18-19

sapêḡ havatho yani loḡ ba intu hêv ida hatôm da atu ba kambom mi ek Wapômbêḡ. Yani havôkwiḡ alalôaniḡ kapôlôḡniḡ ma hawa nôḡ takatu ba tem injik alalô vônô vê ek alalô nanêm yeḡ êndêḡ Wapômbêḡ atu ba hamô lôkmala.

Thalaleḡ havatho tabô lukmuk loḡ

15 Tabô bô bôk hayabiḡ avômalô takatu ba idum kambom ma Kilisi hama ek hapole thêlôniḡ kambom takêḡ vê. Aêḡ ba yani hatôm alalôaniḡ anyô môlô atu ba havak tabô lukmuk ek avômalô pik takatu ba Wapômbêḡ halam ma tem neja lôkmala atu ba tem nêḡmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ êtôm atu ba Wapômbêḡ bôk havak abô hathak.

16 Avômalô ethak ik alim ek hik thô nena thêlô evak tabô ek miḡ nema ami.

17 Alim hama êḡ ma tabô hamiḡ lôklokwaḡ. Ma alim hama ami, êḡ ma tabô êḡ anêḡ lôklokwaḡ mi.

18 Aêḡ ba thalaleḡ hangasô ek nêḡm lôklokwaḡ ek embatho tabô lukmuk lôk tabô bô loḡ.

19 *Mose hasam abô balabuḡ lôkthô hadêḡ avômalô vêḡ ma hawa bokmaḡkao map iniḡ thalaleḡ haviḡ ḡaḡ lôk boksipsip kasa anêḡ vuluk haviḡ alokwaḡ isop thaḡaḡ ma hasoḡ halôk thalaleḡ ma hapaliv hathak kapyā tabô lôk avômalô.

20 Ma hanaḡ, “Wapômbêḡ havak tabô ba thalaleḡ êḡ hêv lôklokwaḡ ba hanaḡ nena nosopa.”

21 *Ma Mose hapaliv alim thalaleḡ hayô hamô malak yeḡ lôk anêḡ nôḡmkama êv yeḡ sapêḡ.

* 9:19: Kis 24:6-8 * 9:21: Wkp 8:15,19

22 *Ma abô balabuᅇ hanaᅇ nena thalaleᅇ tem isik nômkama sapêᅇ ba nimbitak mabuᅇ. Ma thalaleᅇ mi, ma miᅇ hatôm nêᅇnêᅇ kambom vê ami.

Kilisi hêᅇ da bôlôᅇ te iyom

23 *Nômkama pik hik nôᅇ malak leᅇ thô ba intu ᅇê êbôk da êᅇ da takêᅇ ek nômkama malak yeᅇ lôkthô imbitak mabuᅇ. Ma nômkama malak leᅇ ma nêᅇnêᅇ da ek imbitak mabuᅇ aêᅇ iyom. Da êᅇ hamôᅇ ek da yaᅇ êntêk ek êmbôkwiᅇ nômkama malak leᅇ.

24 Aêᅇ ba Kilisi habitak hayô malak leᅇ ba hi hamiᅇ Wapômbêᅇ ma ek nêᅇ alalô sa. Ma miᅇ habitak hayô unyak mathêᅇ atu ba epesaᅇ hathak baheᅇniᅇ atu ba loᅇ anôᅇ anêᅇ dahô oyaᅇ iyom ami.

25 Ma ôpêᅇ miᅇ hatôm anyô bêᅇ habôk da ba habitak hayô Loᅇ Mathêᅇ Anôᅇ Biᅇ lôbôlôᅇ hadêᅇ sondabêᅇ lôkthô haviᅇ thalaleᅇ atu ba miᅇ yanida anêᅇ ami.

26 *Mi! Sêbôk atu ba pik habitak aleba lêk ma Kilisi hawa vovaᅇ lôbôlôᅇ e? Ai! Mi! Wak lêk ma hatôm wak lôkthô anêᅇ daᅇ ma pik lo leᅇ anêᅇ daᅇ ba yani halêᅇ hêᅇ yanida hatôm da ek imbuliᅇ kambom lôkthô.

27 Alalô avômalô pik ama bôlôᅇ doᅇtom iyom vêᅇ ma tem alalô nandum abô.

28 Ma Wapômbêᅇ hêᅇ Kilisi êntêk êᅇ hatôm da bôlôᅇ te aêᅇ iyom ek nêᅇ avômalô lôkthô iniᅇ kambom vê. Ma avômalô takatu ba eyabiᅇ yani ma tem endelêᅇ esak loᅇbô ek nêᅇ i bulubiᅇ. Ma

* 9:22: Wkp 17:11 * 9:23: Hib 8:5; 10:1 * 9:26: Hib 10:10

hêv avômalô iniņ kambom vê, ku êņ bôk yôv ba ôpêņ tem miņ indum ku êņ esak loņbô ami.

10

Kilisi da hêv i hatôm da

¹ Aêņ ba abô balabuņ ma abô dahô hathak nô m mavi lomaloma takatu ba tem imbitak. Nôm kama takatu ba tem imbitak embeņ yam ma nô m anôņ. Ma balabuņ tem miņ injik ku anêņ daņ siņ ba isik avômalô takatu ba êlêm ek nê nê m yeņ iniņ kambom lôkthô vê ami. Avanôņ. Da êv lôbôlôņ hadêņ sondabêņ lôkthô miņ hatôm indum ku êņ ami.

² Ma da takêņ hik ku daņ siņ, êņ ma ñê êbôk da tem netak iniņ ku êv da. Ma hathik avômalô takatu ba êv yeņ ba ibitak mabuņ, êņ ma tem thêlô leņiņ malaiņ esak iniņ kambom esak loņbô ami.

³⁻⁴* Ma bokmaņ kao malô lôk bokmeme iniņ thalaleņ êntêk êņ miņ hathak hêv kambom vê ami. Mi anôņ. Aêņ ba sondabêņ nô mbêņ intu ma ethak êv da takêņ ek avômalô leņimbi iniņ kambom.

⁵ Aêņ ba Kilisi halôk ba halêm pik ma hanaņ, “Alim lôk ya lomaloma atu ba êbôk hatôm da ma miņ hatôm anêm lemhaviņ ami, aêņ ba bôk hopenaņ yaleņviņ kupik yôv.

⁶ Da êbôk hathak atum lôk kambom anêņ da miņ lemmavi ami.

⁷ Êņ ma yahanaņ, ‘Ya êntêk. Bôk eto hêk kapya hathak ya nena yahalêm ek yandum O Wapô mbêņ anêm lemhaviņ.’ ”

Kapya Yeņ 40:6-8

* **10:3-4:** Hib 9:13

8 Abô balabuŋ hanaŋ nena nênmê da, ma doŋtom Yisu hanaŋ, “Alim lôk ya lomaloma takatu ba êbôk hatôm da lôk da êbôk hathak atum lôk kambom anêŋ da ma miŋ lemhaviŋ lôk lemmavi ami.”

9 Vênm ma yani hanaŋ, “Ya êntêk. Yahalêm ek yandum anênm lemhaviŋ.” Yani hatak nônm lukmuk ek enja yaŋ bô anêŋ loŋ.

10 *Ma hasopa Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ ba hêv anêŋ liŋkupik hatôm da ek indum alalô nambitak mathêŋ ba hik ku êŋ anêŋ daŋ siŋ.

11 *Nê êbôk da imiŋ wak nômbêŋ intu ek nindum iniŋ ku nêmbôk da. Thêlô êbôk da êŋ lôbôlôŋ. Ma doŋtom iniŋ da êŋ miŋ hathak hêv kambom vê ami. Mi anôŋ.

12 Ma anyô yaŋ atu ba hadum anêŋ ku habôk da ma habôk bôlôŋ doŋtom iyom ma da êŋ hadum ku hamô hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ek hêv kambom vê. Vênm ma hi hamô Wapômbêŋ baŋ vianôŋ

13 *ma hayabiŋ waklavôŋ atu ba netak nê ik vovak hadêŋ yani nênmô yani vakapô vibin am.

14 Yani hêv da bôlôŋ doŋtom iyom. Ba intu hadum ba avômalô ibitak mathêŋ ba lêk êyô uŋlôv atu ba nênmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.

15 Ma Lovak Mathêŋ hathak hanaŋ hadêŋ alalô hathak nônm êŋ nena,

16 * “Anyô Bêŋ hanaŋ nena,
‘Wak êŋ ma tem yambak tabô imbiŋ thêlô nena,

* 10:10: Hib 9:12 * 10:11: Kis 29:38 * 10:13: Sng 110:1

* 10:16: Hib 8:10

“Tem yatak yenaŋ abô balabuŋ êndôk thêlô kapôlôniŋ lôk yato ênjêk iniŋ auk.” ’ ’

Jelemaia 31:33

17 Êŋ ma hanan,

“Thêlôniŋ kambom lôk ibuliŋ abô balabuŋ ma tem miŋ yalenjimbî esak loŋbô ami.” *Jelemaia 31:34*

18 Aêŋ ba nôm takatu ba bôk êv vê, êŋ ma tem miŋ nêmbôk kambom anêŋ da esak loŋbô ami.

Alôana bidon ek Wapômbêŋ

19 *Aiyaŋ thêlô, avanôŋ! Nômla miŋ havalon alalô loŋ ek nayô Loŋ Mathen Anôŋ Biŋ kapô ba ana ami. Ma Yisu anêŋ thalalen

20 *hadabêŋ sôp êŋ kisi ba habitak hatôm alalôaniŋ loŋôndê lôkmala lukmuk atu ba hêv liŋkupik hatôm da ek ku êŋ.

21 Ba yani ma alalôaniŋ anyô habôk da mavi anôŋ atu ba hayabiŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô.

22 *Ma yani hapaliv thalalen halôk alalô kapôlôniŋ ba hêv alalôaniŋ lenjimalaiŋ vê. Ma alalôaniŋ lenjivkupik ma bôk ithik hathak ŋaŋ mabuŋ. Aêŋ ba alalô nanêm kapôlôniŋ lôk nabalon alalôaniŋ aêvhaviŋ loŋ lôklokwaŋ ek alalô ana bidon ek Wapômbêŋ.

23 Ôpatu ba havak abô êŋ ma miŋ hanan abôyaŋ ami. Ba intu bôk alalô aêv maleŋiŋ hadêŋ aêvhaviŋ atu ba anaŋ hi yaŋ lôklokwaŋ. Ma alalô nabalon aêvhaviŋ êŋ loŋ ma miŋ nande leraliliŋ ami.

* **10:19:** Hib 4:16 * **10:20:** Mat 27:51 * **10:22:** Wkp 8:30; Ese 36:25; Ep 5:26

24 Lôk nanġik alalôaniġ auk liġ ma nambatho i loġ esak kobom lenġimbiġ i ma nandum mavi lomaloma.

25 *Avômalô vi êdô anêġ nesak doġtom. Ma alalô ma miġ nandum aêġ ami ma nasô i ba naya ek malê nena waklavôġ lêk habobo.

Alalô miġ nandô Wapômbêġ ami

26 *Ôpatu ba hayala Wapômbêġ anêġ abô anôġ ma doġtom hêv anêġ auk ek indum kambom lôbôlôġ, êġ ma kambom anêġ da bôk hale ba hi yôv.

27 *Ba intu ôpêġ hakô ba hayabiġ ek indum abô lôk êndôk atum dahalaġ atu ba tem imbuliġ nê takatu ba lenġmaniġ hathak Wapômbêġ.

28 *Sêbôk ba anyô te havôliġ dôm ek Mose anêġ abô balabuġ ba anyô ju la êpôm ba enaġ yani bêġ, ôpêġ ma ik vônô ba avômalô la miġ kapôlôġ malaiġ hathak ôpêġ ami.

29-30 *Aêġ ba lemhabi aisê? Alalô bôk ayala yani atu ba hanaġ,

“Nijik anyô lenkadôk liġ, êġ ma yenaġ ku ba tem yandum.” *Lo 32:35*

Ma abô yaġ hanaġ nena,

“Anyô Bêġ tem indum abô ek anêġ avômalô.” *Lo 32:36*

Ba intu ôpatu ba havak Wapômbêġ Nakaduġ pesa ma hayê thalaleġ tabô atu ba hadum yani habitak mathêġ hatôm nôm oyaġ ba hanaġ abôma hathak Lovak Mathêġ anêġ wapôm, êġ ma tem enja anêġ

* **10:25:** Hib 3:13 * **10:26:** Hib 6:4-8 * **10:27:** Ais 26:11

* **10:28:** Lo 17:6; 19:15 * **10:29-30:** Mat 12:30-32; 1Ko 11:27-29;

Sng 135:14

vuli atu ba kambom anôḥ ek ḥê takatu ba evak Mose anêḥ balabuḥ pesa.

³¹ Alikakna. Hôêv yak halôk Wapômbêḥ Lôkmala baḥ ba havalonḥ o, êḥ ma malaiḥ bomaḥ.

Alalôaniḥ êvhaviḥ imiḥ lôklokwaḥ

³² Lemimimbi sêbôk ba owa deda. Ma uik vovak bêḥ ba owa vovaḥ ma donḥtom umiḥ lôklokwaḥ.

³³ Wak doho ma etak môlô umiḥ piklêvônḥ ba ethaḥ môlô ma ik môlô. Ma wak doho ma othak umiḥ yani lonḥ siḥ ek hôêv yani thêvô.

³⁴ *Ma môlô lemimhikam hathak thêlô takatu ba êmô koladônḥ. O kambom mi ma sôp bidonḥ ewa anêm nômkama oyaḥ. Ma hoyala nena anêm nômkama mavi takatu ba anêḥ daḥ mi êntêk hovalonḥ lonḥ denaḥ. Aêḥ ba lemimmavi.

³⁵ Anêm payeḥ mavi tem êpôm o. Ba intu miḥ ôkô ba ômbi anêm hôêvhaviḥ ni ami.

³⁶ Ma umiḥ lôklokwaḥ ba undum Wapômbêḥ anêḥ lahaviḥ ek onja nôḥ takatu ba yani bôk havak abô yôv haviḥ avômalô takatu ba êvhaviḥ.

³⁷ Kasana iyom,
“Yani atu ba halêm ma tem êlêm ma tem miḥ esau ami.

³⁸ Ma ḥê thêthônḥ ida êvhaviḥ wak nômbêḥ intu sapêḥ.

Ma ôpatu ba havôliḥ dôḥ
ma tem miḥ yalenḥmavi esak yani ami.”

Habakuk 2:3-4

³⁹ Yôv. Alalô miḥ hatôm ḥê takatu ba êdô Wapômbêḥ ba tem nêpôm malaiḥ ami. Mi. Alalô

* **10:34:** Mat 5:11-12; 6:20

ma avômalô aêvhaviņ ba tem Wapômbêņ nêṁ alalô bulubiņ.

11

Êvhaviņ anêņ vuli

¹ *Anyô hêv ma ek nômlate ba miņ hayê ami ma doņtom hayala katô nena tem enja, ôpêņ ma anyô hêvhaviņ.

² Bumalô thêlô idum aêņ ba intu Wapômbêņ hanaņ abô mavi hathak thêlô.

³ *Alalô êvhaviņ ba intu ayala nena sêbôk ma Wapômbêņ hanaņ abô ba hapesaņ nômkama lôkthô. Ma miņ hawa nômla ba hapesaņ nômkama hathak ami. Mi, hanaņ hathak abôlêk iyom ma nômbêņ êņ habitak.

⁴ *Abel hêvhaviņ ba hêv da mavi hadêņ Wapômbêņ ba hamôņ ek Kain anêņ da. Yani hêvhaviņ ba Wapômbêņ hanaņ abô mavi hathak anêņ da ba hanaņ, “O anyô thêthôņ anôņ.” Yani hama ma doņtom anêņ hêvhaviņ êntêk hanaņ abô hadêņ alalô denaņ.

⁵ *Ma Inok, yani hêvhaviņ ba Wapômbêņ hawa yani lôk liņkupik ba miņ hama ami. Ba intu miņ êpôm yani ami ek malê nena Wapômbêņ hawa yani vê. Avanôņ. Enaņ nena Anyô Bêņ lamavi bêņ anôņ hathak yani ba intu hawa vê.

⁶ Ôpatu ba miņ hêvhaviņ ami tem miņ nêṁ lamavi êndêņ Wapômbêņ ami. Ma opalê atu ba halêm ek yani ma nêṁimbiņ nôṁ lokwanju êntêk.

* **11:1:** 2Ko 5:7 * **11:3:** Stt 1:1; Sng 33:6; Jon 1:3 * **11:4:** Stt 4:3-10 * **11:5:** Stt 5:21-24

Wapômbêḡ da hamô aêḡ ma ôpatu ba habôlêm Wapômbêḡ tem êpôm vuli mavi anôḡ.

7 *Ma Noa hêvhaviḡ. Ba Wapômbêḡ hanaḡ hathak nôḡ takatu ba miḡ bôk habitak ami denaḡ. Ma hakô ba halaḡô Wapômbêḡ ba hapesaḡ yeḡ te ek nêḡ anêḡ thalaleḡ sa. Ma anêḡ hêvhaviḡ hik avômalô iniḡ kambom thô ma hadum ba yani habitak thêthôḡ anôḡ.

8 *Ma Ablaham hêvhaviḡ ba Wapômbêḡ halam yani, “Nu loḡ atu ba tem yanêḡ êndêḡ o ek oyabiḡ.” Ma halaḡô Wapômbêḡ anêḡ abô ba hi ma doḡtom miḡ hayala loḡ êḡ ami.

9-10 *Ablaham hapôviḡ ek ni pik atu ba Wapômbêḡ halav unyak lôk landiḡ lôklokwaḡ hatôm anêḡ auk. Ma Wapômbêḡ bôk havak abô nena Ablaham lôk limi takatu ba tem neja loḡ mavi êḡ. Ba intu ôpêḡ hêvhaviḡ ba hi hatôm anyô loḡ buyaḡ ma halav unyak kudum halôk hatôm bôk ba Aisak lo Jekop elav.

11 *Yani hêvhaviḡ ba Sala avi yamu atu ba bôk hayalôv. Ma doḡtom hayala nena Wapômbêḡ tem indum nôḡ atu ba yani havak. Aêḡ ba hawa lôklokwaḡ ba hêv amena hadêḡ Sala.

12 *Ma yani ma anyô doḡtom iyom ba bôk anyô boḡ lôk hatôm anyô ḡama. Ma doḡtom limi ibitak bêḡ anôḡ hatôm vuliḡ leḡsawa lôk thathe ḡgwêk daḡ.

13 *Ma avômalô takêntêk êvhaviḡ ba êmô aleba

* **11:7:** Stt 6:13-7:1 * **11:8:** Stt 12:1-5 * **11:9-10:** Stt 35:12

* **11:11:** Stt 18:11-14; 21:2; Lom 4:19 * **11:12:** Stt 15:5; 22:17

* **11:13:** Stt 23:4; 1Sto 29:15; Sng 39:12; 1Pi 2:11

ema. Ma miñ thêlô êyê nô m takatu ba Wapômbên bôk havak haviñ i ami. Mi. Thêlô leñiñmavi iyom ba eyabiñ nô m takatu ba lêk êyê ma doñtom hêk daimbô denañ. Ma thêlô eyala katô nena thêlô hatôm ñê loñ buyañ ba pik êntêk ma miñ thêlônin ami.

¹⁴ Ma avômalô takatu ba enañ aêñ hik thô nena êbôlêm pik buyañ ek êtôm thêlôda iniñ loñ.

¹⁵ Ma avômalô takêntêk miñ leñiñhiki hathak pik takatu ba thêlô etak lôk leñiñhiki ek nendeni esak loñbô ami. Mi.

¹⁶ Thêlô leñiñhiki hathak loñ lukmuk mavi êñ, malak leñ atu ba Wapômbên hapesañ malak lôñ êñ ek thêlô. Ba intu miñ mama ek endam i nena anêñ avômalô ami.

¹⁷⁻¹⁸ *Avanôñ biñ! Ablaham ma ôpatu ba Wapômbên bôk habutiñ abô haviñ yani ba hanañ nena,

“Aisak nali iyom intu libumi lukmuk tem nim-bitak.”

Môñ Anôñ

21:12

Ma doñtom saê hayô ma Ablaham hêvhaviñ ba hadum ek nê m nakaduñ doñtom atu êtôm da.

¹⁹ *Yani anêñ auk nena, “Wapômbên hatôm injik yani liñ imbiyô êñjêk ñama.” Ba intu havayuniñ nakaduñ laselo hathak biñ ba hatôm hama ma doñtom Wapômbên hik yani liñ ba hêv hadên lambô hathak loñbô.

²⁰ *Ma Aisak hêvhaviñ aêñ iyom ba intu yani hêv mek hadên Jekop lo Isau hathak nô m takatu tem imbitak emben yam.

* **11:17-18:** Stt 22:1-14
27:27-29,39-40

* **11:19:** Lom 4:17

* **11:20:** Stt

21 *Ma Jekop hêvhaviņ ba hadum ek ema ma habi i loņ hathak anêņ kôm ba hamiņ ma hêv mek hathak Josep nali lôk hêv yeņ.

22 *Ma Josep hêvhaviņ ba habobo ema ma hanan hadêņ avômalô Israeļ ek waklavôņ atu ba etak Ijip ma neja anêņ lokwan imbiņ.

23 *Ma Mose talêbô lo lambô êvhaviņ ba talêbô havathu yani ma êyê nena okna vuliņ biņ ba ivuņ yani hatôm ayôņ lô ma miņ êkô ek kiņ anêņ abô balabuņ ami.

24 Yani halumbak ma hêvhaviņ ba hadô nendam yani nena Pelo nalavi anêņ nakaduņ ba hanan,

25 “Yaleņhaviņ yamô imbiņ Wapômbêņ anêņ avômalô ek yanja malaiņ. Ma yahapôlik hathak leņmavi atu ba halêm anêņ kambom anêņ ba hamô wak doho iyom.”

26 Avanôņ. Yani ma hadahaliņ vuli mavi atu ba tem enja embeņ yam. Ba anêņ auk nena, “Ya ma Mesia anêņ avômalô te ba avômalô enaņ abô kambom hathak ya, êņ ma nôm mavi anôņ hamô vuliņ ek Ijip iniņ nômkama mavi lôkthô.”

27 Yani hêvhaviņ ba hatak Ijip ma miņ hakô ek kiņ anêņ laņaņa ami. Ma hawa malaiņ ma doņtom hayê ôpatu ba hamô loņ kapô ba hamiņ lôklokwan.

28 *Yani hêvhaviņ ba hayabiņ waklavôņ Hale ba Hi ma hapaliv thalaleņ ek aņela atu ba hiķ amena môņ vônô miņ injik avômalô Israeļ iniņ bôp vônô ami.

29 *Ma avômalô êvhaviņ ba ibup êyô ngwêk elam nena “Thalaleņ” hatôm pik moma. Ma doņtom Ijip

* 11:21: Stt 47:31–48:20 * 11:22: Stt 50:24–25; Kis 13:19

* 11:23: Kis 1:22; 2:2 * 11:28: Kis 12:21–30 * 11:29: Kis 14:21–31

êlêm ek nindum aêṅ, ma ṅgwêk hayô i vov ba halok i vônô.

30 *Thêlô êvhaviṅ ba êwê lawê malak lôṅ Jeliko hatôm wak bahenṅvi ba lahavuju ma badêṅ hanḡôli.

31 *Ma avi sek waliliṅ Lahap hêvhaviṅ ba hawa ṅê êyê loṅ vani thô ba intu miṅ hama haviṅ ṅê leṅôndôṅ kôtôṅ ami.

32 *Bêṅ anôṅ hêk ek yanaṅ ma doṅtom wakma halanṅvi. Ba tem miṅ yanaṅ esak Gidion lo Balak ma Samson lo Jepta ma Devit lo Samuel ma plopet lôkthô ami.

33 *Thêlô bôk êvhaviṅ ba ik vovak ba ewa kiṅ vi iniṅ loṅ lôk idum thêthôṅ ba ewa nôm takatu ba bôk havak abô hathak yôv. Ma thêlô ik avuṅ laion abôlêk siṅ

34 *ma ik atum dahalaṅ vônô. Ma idum ek nembatho thêlô esak biṅ vovak ma doṅtom êv yak. Thêlô ma vaunena ma doṅtom ibitak lôklokwaṅ ma ik vovak lôklokwaṅ ba ilupuninṅ ṅê loṅ buyaṅ ba i.

35 *Ma avi vi atu ba nali ema ma iviyô hêk ṅama ba êmô haviṅ taluvi hathak loṅbô. Ma avômalo vi ma ibulinṅ i kambom anôṅ ma doṅtom evalonṅ iniṅ êvhaviṅ loṅ ek tem nijik i liṅ esak loṅbô ba nêmo mavi.

36 *Doho ma enaṅ abôma lôk ik hathak yak wabenṅ manḡiṅ. Ma vi ma ekak loṅ ba êdô i hamô koladôṅ.

* **11:30:** Jos 6:12-21 * **11:31:** Jos 2:1-21; 6:21-25; Jem 2:25

* **11:32:** Het 4:6-5:31; 6:11-8:32 * **11:33:** Dan 6:1-27 * **11:34:**

Dan 3:23-27 * **11:35:** 1Kin 17:17-24; 2Kin 4:25-37 * **11:36:** 1Kin 22:26-27; Jer 20:2; 37:15; 38:6

37 *Ma doho ma ik hathak valu ma doho ma engothe hathak sege hi buju ma doho ma ik vônô hathak biñ vovak. Ma thêlônîñ kwêv lo sôp ma boksipsip kupik lôk bokmeme kupik ba miñ mavi ek nipuk lo nijik ami. Thêlô unyak lo nômkama mi ma ewa vovañ bêñ lôk idum kambom lomaloma hadêñ i.

38 Thêlô takêñ ewa athêñ bêñ ek avômalô pik. Thêlônîñ loñ nêôm mi ba intu even mayaliv haven loñ thiliv lo dumlolê ma valu abyañ lo pik abyañ.

39 Thêlô miñ bôk ewa nôm atu ba Wapômbêñ havak abô hathak ami. Ma donjom avômalô takêñ êvhaviñ ba intu Wapômbêñ hanañ abô mavi hathak iniñ ku.

40 Ma alalô avômalô bôlôñ êntêk ma Wapômbêñ bôk hêv nôm mavi êñ hadêñ alalô ek endom alalô lôk avômalô bôsêbôk lôkthô ba ana nayô loñ mavi atu.

12

Wapômbêñ hêv malaiñ ek êndôñ alalô

1 *Môlô olañô e? Avômalô bôsêbôk takatu ma ekalabu alalô siñ ba evatho alalô loñ. Ba intu nambi nômkama kambom takatu ba hatôm gwasilim havalon loñ alalô loñ ni. Ma nadañviñ ni êyô anêñ dañ ma miñ natak ami.

2 Alalô nagê Yîsu iyom. Yani miñ makilik ek nôm mavi lôk hakô ek alovalaçañsiñ ma miñ lahiki hathak mama ami. Ma yani hamôñ ek alalô ba intu hik anêñ ku lôkthô anêñ dañ siñ ek

* 11:37: 2Sto 24:21 * 12:1: 1Ko 9:24-25

nanêmbiņ. Ma hi hamô Wapômbêņ ban vianôņ hamô anêņ loņ hayabiņ pik lo leņ.

³ Nê kambom ibuliņ yani bêņ anôņ. Aêņ ba alalô leņiņimbi yani ek miņ nambitak vau lôk kapôlôņiņ malaiņ ba natak yani ami.

⁴ Môlô uik vovak hathak nôm kambom, ma doņtom môlônim thalaleņ miņ haņgasô ami.

⁵⁻⁶ *Wapômbêņ havatho nali loņ hathak abô êntêk nena,

“Yenaņ okna, ya Wapômbêņ yahêv malaiņ hadêņ avômalô takatu ba yaleņhaviņ
lôk yahavali avômalô takatu ba yahawa i hatôm yenaņ avômena.

Ma wakma atu ba hik o thô ba hêv malaiņ, ma miņ lemimbi nena nôm yaôna ami.

Ma hudum kambom ba yani hathaņ o, ma miņ lemmalaiņ ami.” *Gutpela Sindauņ 3:11-12*

Bôk lempaliņ abô êņ e?

⁷ *Lami ethak êv malaiņ hadêņ nali ek êndôņi. Ma Wapômbêņ hadum aêņ iyom hathak alalô hatôm nali ek namiņ lôklokwaņ esak auk thêthôņ.

⁸ Ma aêņ iyom ma avômena neja malaiņ ek nin-dumbak lôk auk. Malaiņ êņ miņ hapôm o ami, êņ ma o hatôm amena loņ sawa.

⁹ Alalôaniņ wakamik pik hathak hêv malaiņ ek êdôņ alalô ba alaņô anêņ abô. Ma Wapômbêņ ma dahôlôņiņ anêņ alaņ. Ba intu namô yani vibiņ ek naja lôkmala.

¹⁰ Ma alalôaniņ wakamik hêv malaiņ lomaloma ek êndôņ alalô bidonņa hatôm iniņ auk takatu ba

* 12:5-6: Jop 5:17; ALK 3:19 * 12:7: Lo 8:5

êyê nena mavi. Ma donjom Wapômbêḡ hêv malaiḡ ek imbi anêḡ mathêḡ anôḡ sam êndêḡ alalô.

11 *Howa malaiḡ lôk vovaḡ bêḡ ba intu miḡ lemmavi ami. Ma donjom malaiḡ takêḡ tem injik anêḡ anôḡ mavi êtôm aêntêk, thêthôḡ lôk maliḡyaô.

12 *Aêḡ ba noto bahemim lo vemim takatu ba havuviḡ ba thotho.

13 *Ombêḡ loḡondê thêthôḡ ek avômalô veḡvuviḡ nimbitak mavi ma miḡ nênmê yak ami.

Alalô miḡ nambôliḡ dômiḡ ek Wapômbêḡ ami

14 Môlô lôkthô nundum ku lôklokwaḡ ek numbitak yôhok lôk mathêḡ. Mathêḡ mi, ma miḡ hatôm anyôla ênjê Anyô Bêḡ ami.

15 Noyabiḡ am ek anyôla miḡ êmbôliḡ dôm ek Wapômbêḡ anêḡ wapôm ami. Ma nôḡḡo katô ek livuk maniḡ kambom te miḡ indumbak ek imbuliḡ avômalô ba nimbitak lelaik ami.

16 *Nôḡḡo ek anyôla miḡ indum sek waliliḡ ami mena lapaliḡ Wapômbêḡ êtôm Isau ami. Yani ma okna môḡ ek eyabiḡ lambô anêḡ nômkama lôkthô ma donjom hêv nôm takêḡ vuli hathak nôm belev te.

17 *Hoyala nena malê habitak. Yani lahaviḡ lambô enaḡ abô mavi lôk nênmê anêḡ nômkama êndêḡ yani, ma donjom hadô ba hêv yani vê. Ma halaḡ ek enja nôm takêḡ ma donjom miḡ hatôm injik anêḡ kambom liliḡ ami.

18 *Lemimimbi dum Sainai. Môlô ôlêm ek Wapômbêḡ hatôm sêbok ba môlô ôyô dum Sainai

* 12:11: Jem 3:17-18

* 12:12: Ais 35:3

* 12:13: Snd 4:26

* 12:16: Stt 25:29-34

* 12:17: Stt 27:30-40

* 12:18: Kis

19:16-20; Lo 4:11-12

e? Mi. Sainai ma hamô pik ba avômalô bôsêbôk êyê dumlolê êḡ hatôm atum hathaḡ ba momaḡiniḡ hatôm bôlôvôḡ, maputup bomaḡ lôk kakalu lôk damak.

¹⁹⁻²⁰ *Thêlô elañô lavuak halaḡ lôk abô habitak. Ba êkô kambom ba enañ, “Ai! Sêbôk atu ba enañ nena, ‘Malêla takatu ba hasôm dumlolê êntêk, alim yaônena mena anyô, ma tem nitu vônô esak valu.’ ” Êḡ ma enañ hadêḡ Mose nena miḡ enañ abô êndêḡ i ami.

²¹ *Thêlô êyê nôḡ takêḡ ba êkô kambom ma Mose hanaḡ, “Ya lêk yahakô kambom ba yahalowaliḡ haviḡ.” Lêk ôlêm ek Wapômbêḡ ma miḡ hatôm aêsêbôk ami. Sêbôk ma yaḡda ma lêk ma yaḡda.

²² Lêk môlô ôlêm ôyô dumlolê Saion ba ubitak ôyô Wapômbêḡ lôkmala anêḡ malak lôḡ, Jerusalem atu ba hamô malak leḡ. Ma lêk môlô ôlêm ôyô haviḡ aḡela lubuḡlubuḡ takatu ba ethak doḡtom ba ekaksa lôk leḡiḡmavi.

²³ Ma môlô lêk ôyô ek avômalô êvhaviḡ takatu ba ibitak hatôm avômalô ôdôḡ môḡ ba iniḡ athêḡ bôk eto yôv hêk malak leḡ. Ma lêk ôyô ek Wapômbêḡ atu ba avômalô idum abô hathak lôk ḡê thêthôḡ iniḡ dahô atu ba Wapômbêḡ bôk hapesaḡ yôv aleba êyô uḡlôv.

²⁴ *Môlô ôyô ek Yisu, anyô môlô atu ba hapesaḡ abô tabô lukmuk lôk môlô ôlêm ek thalaleḡ atu ba epaliv ba hanaḡ abô mavi anôḡ ba hamô vuliḡ ek Abel anêḡ thalaleḡ.

* **12:19-20:** Kis 19:12-13; 20:18-21; Lo 5:22-27 * **12:21:** Lo 9:19

* **12:24:** Stt 4:10; Hib 8:6

25 *Noyabinj am! Minj lemôndônj kôtônj ek nodanô Wapômbênj atu ba hananj abô ami. Sêbôk ma hananj abô hamô pik. Ma avômalô êdô anêj nedanô ba minj hatôm nêsôv ami. Ma donjom lêk ma hananj abô hadêj alalô hamô lej, loj mavi anônj atu ba hamô vulinj ek pik êntêk. Ba intu alalô adô, êj ma minj hatôm nasôv ami.

26 Sêbôk atu ma anêj abô bôk hayôkwinj pik yôv halôk dum Sainai. Ma lêk habutinj abô ba hananj nena,
 “Tem êyôkwinj pik esak lonjbô lôk lej imbinj.” *Hagai*
 2:6

27 Ba hananj, “Tem yayôkwinj pik esak lonjbô.” Abô êj anêj ôdônj nena tem nê m nôm kama takatu ba yani hapesanj vê. Nôm takêj tem êyôkwinj lôkthô ek nôm kama vi atu ba minj hatôm yani êyôkwinj ami, êj ma tem nê m.

28-29 *Ba alalô tem naja loj êj, loj atu ba minj hatôm nêyôkwinj ami. Ma alalôaninj Wapômbênj ma hatôm atum ek esanj nôm kama sapêj. Ba intu nanê m lejinj mavi êndêj yani lôk nanê m yej ma nakô lôk nanê m i ni namô yani vibinj.

13

Abô anêj danj

1 Môlô nobalonj auk lemimibinj môlôvianj loj lôklokwanj.

2 *Ma noja avômalô loj buyanj thô. Avômalô doho bôk idum aêj ba ewa anjela thô ma donjom êthônj palinj.

* 12:25: Hib 2:1-3; 10:26-29
 Stt 18:1-8; 19:1-3; Lom 12:13

* 12:28-29: Lo 4:24; 9:3

* 13:2:

³ Ma lemimimbi nê takatu ba êmô koladôn ba nônêm i sa. Onja ininj malainj êtôm atu ba oda hômô havinj i. Ma lemimimbi vi atu ba ewa vovanj. Onja ininj vovanj êtôm atu ba thêlô ewa.

⁴ *Avômalô takatu ba ewa i ma avômalô lôkthô minj nêgê nena nôm oyanj ami. Ma Wapômbênj tem indum abô esak nê takatu ba idum sek havinj anyô yanj yanavi lôk nê takatu ba idum sek walilinj. Ba intu nê takatu ba ewa i minj nimbulinj ininj loj êk ami.

⁵ *Minj malemkilik limamôk esak valuselej ami. Wapômbênj bôk hananj,
“Tem minj yatak o
lôk yambi o ni ami.”

Lo 31:6

Ba intu onanj, “Yenanj nômkama sapênj ma hatôm ba yalenj mavi”.

⁶ Aênj ba alalô abitak avômalô nê ba ananj nena,
“Anyô Bênj hêv yêlô sa
ba tem minj nakô ami.

Ma opalê hatôm indum malê esak yêlô?” *Kapya
Yen 118:6-7*

⁷ *Lemimimbi nê bênj takatu ba eyabinj môlô lôk enanj Wapômbênj anênj abô hadênj môlô. Ma ôngô ininj bôk lo loj lôk ininj êvhavinj ba nosopa venjngwam.

⁸ Yisu Kilisi da hatôm wakkôk ma lêk êntêk ma wak nômbênj intu sapênj.

⁹ *Ba intu minj nosopa auk thônôthônj lomaloma ami. Nê doho enanj auk mavi nena Wapômbênj anênj wapôm tem embatho alalôaninj kapôlônjinj loj. Ma donjom esau nena nôm takatu ba êbôk

* **13:4:** Ep 5:5 * **13:5:** Lo 31:6,8; Jos 1:5 * **13:7:** 1Ko 4:16

* **13:9:** Lom 14:17

hatôm da ma hêv nê eyañ sa, ma donjom miñ hêv thêlô sa dokte ami.

¹⁰ Avômalô takatu ba idum ku êmô malak yeñ bô iniñ athêñ mi ek nindum ku nêmo alalôaniñ loñ êbôk da.

¹¹ *Alim anêñ thalaleñ ma anyô bêñ habôk da hawa ba habitak hayô Loñ Mathen Anôñ Biñ hatôm kambom lomaloma iniñ da. Ma donjom iniñ leñvinakupik êbôk hêk malak lôñ viyaiñ atu. Ma miñ eyañ ami.

¹² *Aêñ ba Yisu hawa vovañ hêk malak lôñ viyaiñ ek indum avômalô nimbitak mathen hathak yanida anêñ thalaleñ.

¹³ *Aêñ ba alôana ek yani êndôk malak lôñ êñ viyaiñ ek naja anêñ mama atu ba bôk yani hawa.

¹⁴ *Pik êntêk ma tem êmô vauna. Ma donjom alalô ayabiñ malak lôñ atu ba tem êlêm ba êmô êtôm wak nômbêñ intu sapêñ.

¹⁵ *Yisu hêv i hatôm da. Ba intu alalô nandam anêñ athêñ ba nanêm yeñ êndêñ Wapômbêñ wak nômbêñ intu sapêñ. Ba alalôaniñ ku nanêm yeñ hêk alalô veniñbôlêk ek nanêm êtôm alalôaniñ da ni êndêñ Wapômbêñ.

¹⁶ *Ba alalô ma avômalô wapôm ba nandum mavi êndêñ avômalô vi, êñ ma Wapômbêñ lamavi hathak da mavi êñ. Ba intu alalô miñ leñiñpaliñ wapôm êñ ami.

¹⁷ *Môlônim nê bêñbêñ idum ku eyabiñ môlô dahôlômim ma nê êñ tem nenañ iniñ ku lavôñ

* **13:11:** Wkp 16:27 * **13:12:** Jon 19:17 * **13:13:** Hib 12:2

* **13:14:** Hib 11:10,16; 12:22 * **13:15:** Sng 50:14,23 * **13:16:**

Plp 4:18 * **13:17:** 1Te 5:12

êndêḡ Wapômbêḡ. Ba intu nodanô iniḡ abô ba nodovak vibin ek thêlô nindum iniḡ ku lôk leḡinḡmavi ma miḡ leḡinḡmalainḡ ami. Malainḡ êḡ tem miḡ nêḡ môlô sa ami.

¹⁸ *Yêlô kapôlôḡinḡ miḡ hananḡ yêlô bêḡ ami ba intu yêlô ayala nena yêlô leḡinḡhavinḡ namô batôḡ oyaḡ.

¹⁹ Yahananḡ lôklokwaḡ ek môlô notenḡ mek ek yasôk kethenḡ.

²⁰ *Wapômbêḡ bôk hawa alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu, boksipsip anêḡ alanḡ anôḡ vê hêk ḡama hathak thalalenḡ tabô atu ba anêḡ danḡ mi. Ma Wapômbêḡ labali anêḡ ôdôḡ

²¹ nêḡ môlô auk mavi lôk lôklokwaḡ ek nundum malêla takatu ba yani lahavinḡ ma indum ku êmô alalô esak Yisu Kilisi ek indum yani lamavi. Athêḡ lôkmanḡinḡ êndêḡ yani êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ. Avanôḡ.

²² Aiyanḡ thêlô, yahato kapya bidonḡna iyom. Aêḡ ba yahananḡ lôklokwaḡ ek môlô nodanô yenanḡ abô katô ek yambatho môlô loḡ.

²³ Oدانô! Alalôaniḡ aiyanḡ Timoti bôk hale yainḡ yôv. Ba yani hayô kethenḡ ma tem yambinḡ yani ba yasôk.

²⁴ Nônêḡ yêlôaniḡ leḡinḡmavi êndêḡ môlônim ḡê bêḡbêḡ lôk Wapômbêḡ anêḡ avômalô mathenḡ sapêḡ. Avômalô Itali êv iniḡ leḡinḡmavi havinḡ.

²⁵ Wapômbêḡ anêḡ wapôm êmô imbinḡ môlô lôkthô.

* **13:18:** Ap 24:16; 2Ko 1:12

* **13:20:** Jer 32:40; Ese 37:26; 1Pi

2:25

Wapômbêŋ Anêŋ Abô Mathen
The New Testament in the Malei-Hote Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Maei-Hote long Niugini
copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. and The Malê people

Language: Hotê-Malê (Malei-Hote)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: The Malê people

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

c8e90bc3-6cab-57b1-9a48-04f5f30fe59a